

PROMOTING
PRIVATE SECTOR
EMPLOYMENT

*Sektor za preradu hrane
- Izveštaj o strategiji tržišta*

Februar, 2015

Sadržaj

<i>O PPSE</i>	3
<i>Kratak opis sektora za preradu hrane</i>	6
<i>Dinamika Sektora</i>	7
<i>Analiza problema i sredstvo za analizu logičkog okvira</i>	8
<i>Lanac vrednosti za prehranu hrane</i>	9
<i>Predložena vizija promene</i>	10
<i>PPSE Intervencije</i>	11
<i>Dosadašnja postignuća</i>	12
<i>Pozicija žena i prerada hrane</i>	14
<i>Upravljanje – Upravljanje na nivou sektora (prerada hrane)</i>	15
<i>Manjine</i>	15

O PPSE

Projekat Promocija zapošljavanja u privatnom sektoru (**PPSE**) na Kosovu koji finansira Švajcarska Agencija za Razvoj i Saradnju na Kosovu (**SDC**), i implementira se od strane **Swisscontact** (kao rukovodeći partner), **Instituta Riinvest** i **PEM Consult** ima za cilj da pomogne mala i srednja preduzeća (u daljem tekstu MSP) koja deluju u konkurentnom ekonomskom sektoru, gde javne politike bolje odgovaraju potrebama privatnog sektora, radi obezbeđivanja rasta zapošljavanja i održivosti za žene i muškarce. Glavni nacionalni partneri su Ministarstvo Trgovine i Industrije (**MTI**) i Privredna Komora Kosova.

PPSE koristi pristup Razvoja tržišnog sistema (MSD), (ranije poznat kao Tržište za siromašne ili pristup M4P), koji se na poseban način fokusira na fasilitaciji tržišta kroz nove modele poslovanja da bi se obezbedila održiva promena širokog stupnja.

Rezultati/ciljevi programa su:

- 1) povećanje produktivnosti, dodatni prihodi i stvaranje zapošljavanja;
- 2) Uticaj dobro uspostavljenih i organizovanih politika MSP sektora;
- 3) Smanjenje barijera za žene da bi imale pristupa održivom zapošljavanju, dok je njihova njihovo moć donošenja odluka povećana.

U odabranim sektorima, mala i srednja preduzeća povećavaju svoju produktivnost i stvaraju dodatne prihode i zaposlenost, omogućavajući pružaocima usluga i dobavljačima da razviju napredne i održive proizvode (robe i usluge) i proizvodne prakse. Štaviše, PPSE će omogućiti pružaocima usluga i dobavljačima da ponude procese tržišnog sistema u posebnim lancima vrednosti.

Što se tiče upravljanja razvojem privatnog sektora, PPSE će dizajnirati posebne intervencije koje će podržati unutrašnju organizaciju MSP-a i organizaciju sektora u odabranim sektorima projekta. Transparentnost, odgovornost i efikasnost su osnovni principi dobrog upravljanja koji će se na početku tretirati kako bi se ciljalo na inicijative zagovaranja i promene politika.

Na nivou uticaja postoji značajan raskorak prilikom zapošljavanja žena i muškaraca. Žene na Kosovu predstavljaju neiskorišćeni izvor, nedovoljno su zapošljene i potcenjene kao vlasnice ili rukovodioci. Radi smanjenja rodne nejednakosti i da bi se pružila ravnopravna dobit za oba pola, rezultati iz Ekonomskog osnaživanja žena i strategija, predstavljaju osnovu pristupa. Kao rezultat, unapređeni pristup u zapošljavanju i donošenju odluka za žene je ključ dobitnog i održivog zapošljavanja.

Na osnovu očekivanih rezultata, sedamsto pedeset odabranih MSP iz odabranih sektora povećaće svoju produktivnost i stvorice dodatne prihode i zapošljavanje. Stoga, program ima za cilj da:

- Poveća neto prihod od **CHF 1,900.000** u odabranim sektorima
- Stvara **800** dodatnih, puno radno vreme, **30%** za žene.

Početno, program se fokusira u dva sektora: **sektor prerade hrane** (konkretno obrada voća i povrća i pod-sektori šumskih proizvoda koji nisu od drveta) **sektor turizma** (usredsređen na zapadnom Kosovu), **sektor proizvodnje** (odabran tokom faze implementacije). Svi sektori nude veliki potencijal za poboljšanje zapošljavanja i korišćenja preimućstva uklanjanjem otkrivenih smetnji, posredstvom naše analize od alfa do omega sektora.

Projekat PPSE je počeo oktobra 2013. Implementacija je započeta novembra 2014 godine, i nastaviće se do novembra 2017. Pilot intervencije su implementirane u sektoru turizma i prerade hrane. Pored ovoga, projekat je osnovao i **Fond mogućnosti** - koji služi kao dodatni instrument za postizanje rasta u stvaranju radnih mesta za preduzetnike Kosova. PPSE koristi jak okvir Monitoringa i Upravljanja Rezultatima (MRM) da bi uspostavio polazne podatke, obezbedio kvalitet rezultata, definisao indikatore, i podatke za izveštavanje za svaku intervenciju.

Projekat PPSE je **prvi** projekat na Kosovu koji koristi standard **DCED (Odbor donatora za razvoj preduzeća)** koji je potreban radi obezbeđivanja kvaliteta. Uključivanje žena u upravljanje i manjine kao pod-sektorske intervencije su od suštinske važnosti u svim intervencijama. Projekat će podatke razvrstati prema etničkoj pripadnosti i učiniće poseban napor da obuhvati Srpska MSP.

Kratak opis sektora za preradu hrane

Poljoprivredni sektor predstavlja u proseku 42% zaposlenosti na Kosovu, prema podacima Agencije za statistiku Kosova (ASK).

Poljoprivreda, koja predstavlja 25% BDP-a na Kosovu tokom 1980-ih god. i ranih 1990-ih god., smanjila je svoj udeo na 14% BDP-a u 2011. god. BDP po glavi stanovnika Kosova predstavlja € 2.650, što je oko 10,6 % od EU - 27 prosečna.

Bilans tržišta poljoprivrednih proizvoda Kosova je negativan. Vrednost Kosovskog izvoza je bila € 28.9 mil u 2013. godini, smanjen rast za €527,4 mil u uvozu, predstavljajući samo 5,4 % vrednosti uvoza. Između 2007 i 2013 god. poljoprivredni izvoz Kosova je porastao za 51%, od € 19.1 mil na €28.9 mil u 2013 god. U istom periodu, vrednost uvoza poljoprivrednih proizvoda je povećan za 50% .

Istraživanje PPSE pokazuje da najveći potencijal za rast i zapošljavanje u sektoru prerade hrane leži u pod sektoru za preradu voća i povrća. Pod sektor za preradu voća i povrća je dinamičan, pružajući u proseku 50.000 radnih mesta sa punim radnim vremenom. Kao rezultat toga, ovaj sektor je visok prioritet za Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja Kosova (MPSRRK).

Zahtevi za prerađeno voće i povrće u Evropskoj uniji značajno su povećani u poslednjih nekoliko godina kao odgovor na brojne potrošače za kratko vreme. Stoga, proizvodnja prerađenog voća i povrća u Evropskoj uniji (EU) je porasla za 85% između 2005. i 2010. godine . Zemlje EU su zabeležile prosečnu stopu rasta od 4,2% od uvoza prerađenog voća i povrća za više od jedne decenije jer su zemlje regiona povećale izvoz da bi odgovorile na zahteve. Kosovo ima veliki potencijal da zadovolji ovu povećanu potražnju. Centar za promociju uvoza iz zemalja u razvoju (CBI) održava statistiku o uvozu prerađenog voća i povrća EU iz zemalja u razvoju. Stoga, CBI je zabeležila rast od 48% izmec

u 2005. i 2010. god . Uprkos mogućnosti tržišta, prerađivačke kompanije na Kosovu ne uspevaju da ispune čak ni domaće potrebe za prerađeno voće i povrće. Procenjuje se da oko 70% tržišnog udela sastoji od uvoznih proizvoda.

Bez obzira na rastući trend ulaganja u preradu hrane širom EU, prerađivačka industrija na Kosovu ostaje u tranziciji. Pod-sektor voća i povrća se sastoji od prerađivačkih kompanija velikog i srednjeg obima i malog prerađivačkog obima.

Postoji desetak velikih ili srednjih prerađivačkih kompanija na Kosovu, koje prerađuju 9,000 tona godišnje (80% povrće i 20% voća) , sa relativno malim asortimanom proizvoda. Postoji i nekoliko udruženja žena koje proizvode male količine za prodaju putem različitih tržišnih kanala, čiji je fokus na takozvanim "domaćim" proizvodima.

Kvalitet voća i povrća na Kosovu se poboljšao, uz veliku podršku i razvoj tržišnih aktera. Dobavljači su poboljšali svoju ponudu dok je uvođenje centara za prikupljanje i savetodavnih usluga poboljšalo sistem snabdevanja.

Poljoprivrednici se, međutim, fokusiraju na sveže sorte, umesto da se proširuju da bi ispunili potražnju za preradom, jer je saradnja širom sektora trenutno slaba. Maloprodajni lanci su veoma moćni akteri u sektoru prerade hrane, nametanjem striktnih uslova prerađivačkim kompanija što podrazumeva kašnjenja u isplatama. Finansijski proizvodi koji bi olakšali pritisak poljoprivrednika i prerađivača su skupi i nisu praktični u ovom trenutku. Prerađivačke kompanije i drugi akteri tržišta se takođe suočavaju sa pravnim, regulatornim i političkim barijerama (npr. anti-dumping zakoni). Uprkos mnogim problemima, prerađivači poboljšavaju konkurentnost, sa Kosovskim kompanijama koje uspešno izvoze u EU i regionalna tržišta.

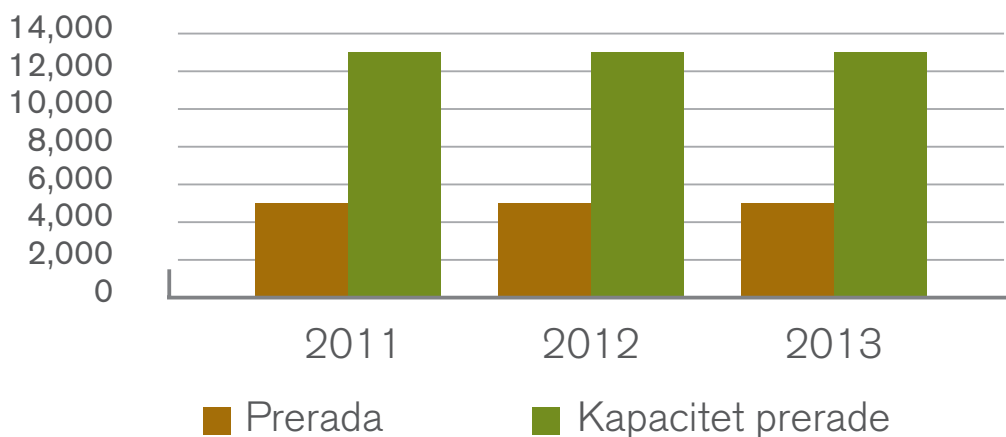
Dinamika Sektora

Čak i sa preferencijom potrošača prema domaćim proizvodima, većina prerađenog voća i povrća se uvozi kao rezultat ograničene konkurentnosti domaćih prerađivača. Istovremeno, prerađivači izvoze svoje proizvode i ciljaju na Kosovsko tržište dijaspore u EU. Prerađivači Kosova imaju tržišni potencijal i u domaćem tržištu za zamenu uvoza, i izvoznom tržištu za povećanje izvoza. Ovi faktori čine da intervencija PPSE projekta bude prilika da bi se iskoristila postojeća dinamika za maksimalni uticaj.

Kosovo ima deset prerađivača voća i povrća; od deset, četiri su posvećena preradi povrća, i jedan je posvećen preradi voća, preostalih pet rade i voće i povrće. I pored prerade velikih razmera, postoji nekoliko prerađivača malih razmera koji su pretežno predvođeni od strane udruženja žena koje prerađuju uglavnom povrće, "domaće" proizvode i ciljaju na male kanale tržišne niše. Postoji rastuće tržište za ove proizvode u urbanim sredinama.

Uprkos sve većem trendu proizvodnje prerađenog voća i povrća, jaz između kapaciteta i trenutne izlazne proizvodnje se sužava (videti sliku ispod). Trenutni jaz je zbog najvećih prerađivača koji koriste trenutno samo 20% kapaciteta.

Godišnja prerada u odnosu na kapacitet prerade voća i povrća na Kosovu, promena u 2011-2013, u tonama

Osam od deset prerađivača predstavljaju (dva prijavljena kao poverljivo) otprilike 5.7 hiljada tona prerađenih proizvoda u 2013 god.

Analiza problema i sredstvo za analizu logičkog okvira (MSD, ranije M4P)

(1) Analiza problema	(2) Uzrok	(3) Usluge i (4) BEE	(5) Slabosti usluga/ glavni uzroci	(6) Intervencija	(7) Tržišni akter
ANALIZA PROBLEMA I SREDSTVO ZA ANALIZU LOGIČKOG OKVIRA (MSD, RANIJE M4P)					
1. Slabo snabdevanje prerađenih proizvoda	Prerađivači su u nemogućnosti da redovno obezbede sirovine	Pružanje usluga prikupljanja proizvoda	Nedostatak podrške uslugama/uslugama prikupljanja	Intervencija 2 – Promocija sistema prikupljanja	Centri prikupljanja; farmeri; prerađivačke kompanije
	Proizvodnja je fokusirana na svežem tržištu	Pružanje sorti za prerađivačku industriju	Pružanje industrijskih sorti od strane ulaznih dobavljača; Slabe usluge prikupljanja za prerađivačku industriju	Intervencija 1- Uvođenje industrijskih sorti za povrće	Ulazni dobavljači; centri za prikupljanje; prerađivačke kompanije; poljoprivrednici
	Slab menadžment i planiranje od strane prerađivačkih kompanija	Nedostatak unutrašnjih kapaciteta i pružanje usluga upravljanja i planiranja	Prerađivačke kompanije imaju limitiran kapacitet u upravljanja-nedostaje srednji menadžment; Usluge upravljanja i planiranja se smatraju skupim	Intervencija 7– Uvođenje usluga planiranja i upravljanja koja se finansijski mogu priuštiti	Konsultantske poslovne kompanije; prerađivačke kompanije
2. Kapaciteti prerađivačke kompanije nisu korišćeni	Prerađivačke kompanije se suočavaju sa problemima likvidnosti	Pružanje izvodljivih finansijskih usluga	Bankarske usluge ne prevazilaze smetnje likvidnosti; finansijski proizvodi su skupi	Intervencija 4 - Uvođenje izvodljivih finansijskih proizvoda	Banke i finansijske institucije; prerađivačke kompanije; maloprodajni lanci
	Prerađivači ne ugovaraju snabdevanje sirovinom pre vremena	Pružanje usluga prikupljanja proizvoda	Nedostatak podrške uslugama/uslugama prikupljanja	Intervencija 2– Promocija sistema prikupljanja	Centri prikupljanja; farmeri; prerađivačke kompanije
	Pristup maloprodajnom tržištu je težak; domaći proizvodi imaju lošiji plasman	Pristup maloprodajnim tržištima; pružanje dovoljnog prostora za povoljnu promociju	Prodavci na malo nude nepovoljne uslove domaćim prerađivačima	Intervencija 6 – Promocija plasmana domaćih prerađenih proizvoda u maloprodajnim lancima	Maloprodajni lanci; prerađivačka udruženja
	Prerađivačke kompanije se suočavaju sa neizvesnom potražnjom svojih proizvoda; pregovaračka moć je slaba	Pružanje i pristup uslugama istraživanja tržišta i marketinga	Skupa usluga i nespornost da se plati	Intervencija 8 – Uvođenje finansijskih podnošljivih proizvoda za istraživanje tržišta	Konsultantske poslovne kompanije; prerađivačke kompanije

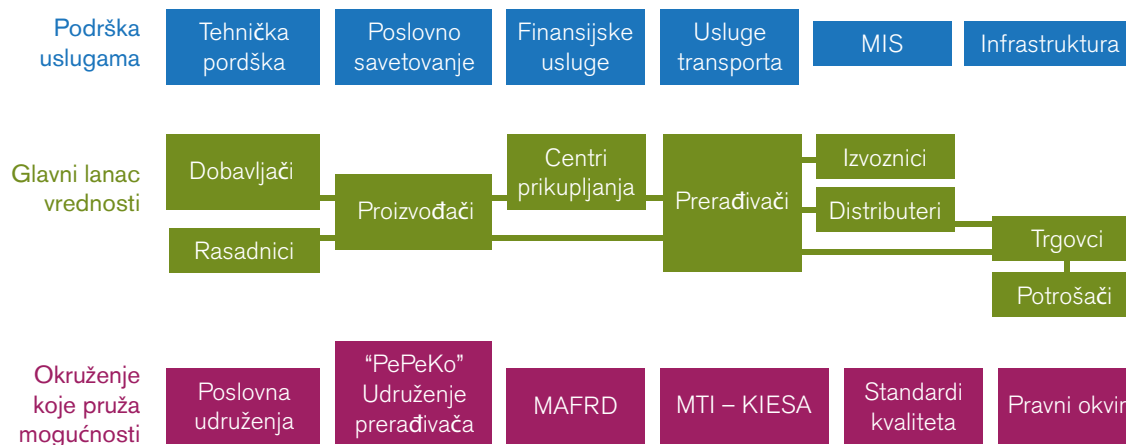

4. Slaba diversifikacija proizvoda	Nedostatak tehničkih ljudskih kapaciteta: Prehrambeni tehnolozi	Pružanje i pristup uslugama prehrambene tehnologije	Univerzitetima i zanatskim obrazovnim centrima na Kosovu nedostaju programi za prehrambenu tehnologiju	Pred – intervencija – Obezbeđivanje kratkoročnih eksperata o prehrambenoj tehnologiji	Eksperti prehrambene tehnologije; Prerađivačke kompanije
	Ograničeno tržišno znanje i marketinških inicijativa	Pružanje i pristup uslugama istraživanja tržišta i marketinga	Skupa usluga i nespremnost da se plati	Intervencija 8 - Uvođenje finansijskih podnošljivih proizvoda za istraživanje tržišta	Konsultantske poslovne kompanije; prerađivačke kompanije
3. Neizvestan kvalitet domaćih prerađenih proizvoda	Nedostatak tehničkih ljudskih kapaciteta: Prehrambeni tehnolozi	Pružanje i pristup uslugama prehram- bene tehnologije	Univerzitetima i zanatskim obrazovnim centrima na Kosovu nedostaju programi za prehrambenu tehnologiju	Pred – intervencija – Obezbeđivanje kratkoročnih eksperata o prehrambenoj tehnologiji	Eksperti prehrambene tehnologije; Prerađivačke kompanije
	Nedostatak standard kvaliteta i bezbednosti	Pružanje kvalitetnih usluga sertifikacije i usluga standarda bezbednosti	Profesionalni privatni međunarodni organi za sertifikaciju kvaliteta i bezbedno- sti nisu prisutni na Kosovu	Intervencija 9 – Uvođenje privatnih organa za sertifikaciju	Privatni organi za sertifikaciju i eksperti; prerađivačke kompanije
5. Nova izvozna tržišta	Prerađivačke kompanije imaju ograničeno znanje za nove izvozne tržišne mogućnosti	Pružanje i pristup uslugama istraživanja tržišta i marketinga	Skupa usluga i nespremnost da se plati	Intervencija 8 - Uvođenje finansijskih podnošljivih proizvoda za istraživanje tržišta	Konsultantske poslovne kompanije; prerađivačke kompanije
	Nedostatak standarda kvaliteta i bezbednosti	Pružanje kvalitetnih usluga sertifikacije i usluga standarda bezbednosti	Profesionalni privatni međunarodni organi za sertifikaciju kvaliteta i bezbedno- sti nisu prisutni na Kosovu	Intervencija 9 - Uvođenje privatnih organa za sertifikaciju	Privatni organi za sertifikaciju i eksperti; prerađivačke kompanije
	Promocija na međunarodnim tržištima putem sajmova je slaba; Nedostaje kolektivna organizacija i promocija	Pristup i pružanje promocije na međunarodnim sajmovima	Nekoliko inicijativa javnih institucija i slaba koordi- nacija prerađivača	Intervencija 5 – Promocija Kosovskih prerađenih proizvoda na međunarodnim tržištima	Agencija za promociju stranih investicija na Kosovu (IPAK) ; Ministarstvo trgovine; Udruženja prerađivača; prerađivači

PRERADA MALIH RAZMERA					
6. Nedsledan kvalitet	Male prerađivačke kompanije imaju ograničeno znanje o prehrambenoj tehnologiji	Pružanje obuka o prehrambenoj tehnologiji	Male kompanije nisu u mogućnosti da plate za profesionalne usluge u prehrambenoj tehnologiji	Intervencija 3 – Uvođenje privatnih lokalnih distributera za male prerađivače (Usluge obuke pridodate uslugama distribucije)	Privatni distributeri; mali prerađivači; Eksperti prehrambene tehnologije;
	Slab kvalitet standarda bezbednosti	Pružanje obuke o standardima kvaliteta i bezbednosti, i standardizaciju proizvoda	Male prerađivačke kompanije nisu u nemogućnosti da plate za sertifikaciju kvaliteta i bezbednosti	Intervencija 3 - Uvođenje privatnih lokalnih distributera za male prerađivače (Usluge obuke pridodate uslugama distribucije)	Privatni distributeri; mali prerađivači; eksperti kvaliteta i bezbednosti;
7. Novi tržišni segment	Mali proizvođači uglavnom prodaju ili putem sajмова ili direktnih porudžbina, u nemogućnosti da pristupe maloprodajnom lancu	Pružanje usluga distribucije da bi se pristupilo maloprodajnim tržištima	Ne postoje privatni distributeri da bi radili sa malim prerađivačima koji nude "domaće" proizvode.	Intervencija 3 - Uvođenje privatnih lokalnih distributera za male prerađivače	Privatni distributeri; mali prerađivači; eksperti kvaliteta i bezbednosti;

Lanac vrednosti za prehranu hrane

Predložena vizija promene

Na osnovu nalaza našeg istraživanja, vizija promene za preradu voća i povrća pod-sektora na Kosovu ima dva pristupa, na nivou tržišta usluga, sa ciljem poboljšanja kapaciteta proizvođača i racionalizacije lanca snabdevanja tretirajući ključne slabosti trenutnog okruženja.

1. Na nivou tržišta:

- Povećati produktivnost proizvođača;
- Povećati iskorišćenost kapaciteta prerađivačkih kompanija;
- Poboljšati saradnju između prerađivača i CC/proizvođača za dobijanje sirovine;
- Uspostaviti nove proizvode koji se nude prerađivačima;
- Poboljšati kvalitet i pristup novim tržišnim segmentima za male prerađivače.

2. Na nivou usluga:

- Poboljšati sistem prikupljanja proizvoda kroz centre prikupljanja;
- Pružati proširene usluge centrima za prikupljanje i ulaznim dobavljačima;
- Sprovesti planiranje i istraživanje tržišta, kao što je ponuđeno od strane privatnih poslovnih savetnika;
- Poboljšati pristup tržištu domaćih proizvoda koji se nude preko privatnih distributera/ trgovaca;
- Poboljšati snabdevanje semenom.

PPSE Intervencije

PPSE predlaže sledeće intervencije:

- 1: Uvođenje industrijskih sorti povrća
- 2: Promocija sistema prikupljanja
- 3: Uvođenje privatnih lokalnih distributera za male prerađivače
- 4: Promocija plasmana domaćih prerađenih proizvoda u maloprodajnim lancima
- 5: Promocija prerađenih proizvoda sa Kosova na međunarodnim tržištima
- 6: Uvođenje finansijskih izvodljivih proizvoda
- 7: Uvođenje finansijskih podnošljivih usluga planiranja/upravljanja
- 8: Uvođenje finansijskih podnošljivih proizvoda za tržišno istraživanje
- 9: Uvođenje privatnih tela za sertifikaciju

Da bi se tretirale prepreke pod-sektora prerade voća i povrća, devet intervencije su predložene od strane ekipe za preradu hrane PPSE projekta. Intervencije su dizajnirane kako bi se postigla Vizija promene u sektoru. Sve intervencije su dizajnirane sa ciljem postizanja "sistemskih" promena tržišta koje osiguravaju održivost. Intervencije će inspirisati tržišne aktere da tretiraju slabosti usluga u sektoru, koji će zatim primeniti neophodne promene u tržišnim sistemima. Svaka intervencija im za cilj promene u specifičnim pod-sistemima koje imaju za cilj održiva poboljšanja u sistemu prerade voća i povrća.

Dosadašnja postignuća

INTERVENCIJA 1: Uvođenje industrijskih sorti

Budući da postoji loše planiranje i ograničena poljoprivreda po ugovoru, proizvođači generalno nisu specijalizovani. Poljoprivrednici proizvode sorte koje su usmerene ka svežem tržištu, iako njihovi proizvodi mogu biti namenjeni za preradu. Sveže sorte nisu pogodne za obradu.

Ova intervencija ima za cilj uvođenje industrijskih sorti povrća za poljoprivrednike koji proizvode za prerađivače, a koje trenutno nisu široko dostupne na tržištu Kosova. Intervencija će koristiti svim akterima lanca vrednosti, naročito poljoprivrednicima čiji prinosi i prihodi mogu porasti i prerađivačima zbog povećanog korišćenja postojeće mašinerije. Industrijske sorte su pogodnije za preradu, sa potencijalom za proizvodnju visoko kvalitetnih prerađenih proizvoda sa smanjenim troškovima.

Ova intervencija se istovremeno sprovodi sa intervencijom 2: Promocija sistema za prikupljanje. Novo seme će biti uvedeno od strane ulaznih trgovaca, saradujući sa centrima za prikupljanje za pružanje proširenih usluga i poljoprivrednicima pa ugovoru što vodi ka tome da centri za prikupljanje pružaju dodatne usluge, a to je promovisanje sistema prikupljanja kao što je definisano u narednoj intervenciji.

PPSE je uspostavio početni uspeh sa početkom sprovođenja intervencije 1. Proizvođači povrća na Kosovu uglavnom ciljaju sveže tržišne kanale. Zbog sezonske proizvodnje (domaće povrće je dostupno na tržištu samo 3-4 meseca) i isporučeno je u tom periodu, proizvođači ne mogu da prodaju svu svoju proizvodnju. Istovremeno, postoji sve veća potreba za povrćem od prerađivača hrane, ali ima vrlo malo proizvodnje usmerene ka ovom tržištu.

“Pozitivno iskustvo je da je kroz podršku PPSE, širi broj aktera je imao koristi uključujući – ulazne dobavljače, prerađivače, centre za prikupljanje i proizvođače,” rekao je Fehim Redžepi, vlasnik AgroCelina, centar za prikupljanje u Xrxe, Orahovac.” Pored toga, PPSE intervencije su fokusirane da podržavaju aktere da prebace jedan deo proizvodnje iz svežih proizvoda na tržišta prerađivača. To je ono što nam treba za razvoj celog pod sektora voća i povrća na Kosovu.”

PPSE, preko svoje intervencije, uvodi industrijske sorte povrća sa ciljem da prebaci deo sveže proizvodnje povrća na prerađivačku proizvodnju. PPSE savetuje prerađivače i ohrabruje ih da potpišu ugovore o snabdevanju sa proizvođačima, ovi aranžman su prethodno nedostajali. U početnoj fazi PPSE projekta, uvođenje industrijskog paradajza je testirano. Partner PPSE je Jonathan, koji je vršio snabdevanje semenom i pružio savete ukupno dvadeset devet proizvođačima, od kojih su

petnaest bile žene. Prerađivač i centar prikupljanja su takođe bili uključeni. Najveći prerađivač, ABI & ELIF 19, potpisao je ugovor u snabdevanju sa centrom za prikupljanje AgroCelina; pa je centar zatim potpisao ugovor sa proizvođačima paradajza. Centar je potpisao ugovore sa proizvođačima paradajza.

Kao rezultat toga, dvadeset devet proizvođača su proizveli i prodali, preko centra za prikupljanje, 150 tona paradajza.

INTERVENCIJA 2: Promocija sistema za prikupljanje

Proizvođači manjeg obima, rasuti po zemlji koji nude male količine proizvoda kupcima karakterišu Kosovo. Nedovoljno ponuda je glavna prepreka koja stvara probleme prerađivačima koji imaju potrebu za redovnim snabdevanjem sirovinama. Zbog poteškoća sa snabdevanjem, prerađivači se bore da iskoriste svoje kapacitete i tako završe sa malim količinama prerađenih proizvoda; ispunjenje potražnje tokom cele godine od strane prodavaca na malo je problematično.

Tržište nudi siromašan sistem prikupljanja i prerađivači ne vide jasne prednosti od saradnje sa centrima za prikupljanje, ipak centri su jedini akteri koji optimalno mogu da prikupе proizvod. Štaviše, prerađivači ne ugovaraju sirovinu pre vremena.

Da bi se prevazišla neefikasnost tržišta, preduzeće se intervencija za promociju sistema za prikupljanje preko sistema za prikupljanje. Trenutno, samo 10% sirovina je nabavljeno preko centara za prikupljanje, dok je preostalih 90% nabavljeno direktno od poljoprivrednika. Intervencija će promovisati sistem prikupljanja kroz centre za prikupljanje, razvijajući usluge i poboljšanjem planiranja i ugovaranja koje bi moglo da podstakne prerađivače da kupe do 50% njihove sirovine preko centara za prikupljanje. Model centara za prikupljanje je tipičan u regionu, tretirajući mnoge probleme, uključujući direktne ugovore i planiranje, promociju kvaliteta i racionalizaciju celog lanca snabdevanja. Intervencija promocije sistema za prikupljanje je usko povezana sa intervencijom 1: Uvođenje industrijskih sorti.

Pozicija žena i prerada hrane

Promovisanje ekonomskog osnaživanja žena biće integrisano u intervencijama, osnaživanje žena stvaranjem biznisa i planiranim tržišnim promenama. Aktivnosti koje će poboljšati položaj žena u sektoru prerade hrane uključuju:

- Za osnaživanje žena proizvođača, PPSE je uključio poslovno udruženje žena "SHE - ERA" da bi se promovisalo uvođenje industrijskog paradajza među ženama proizvođača. "SHE - ERA" je identifikovala žene proizvođače i agronoma ženu kao tehničkog savetnika. Žene proizvođači će koristiti tržišne veze kroz centre za prikupljanje i imenovanog prerađivača.
- Specifična intervencija je planirana za poboljšanje konkurentnosti malih prerađivača, koji su uglavnom ženska udruženja. Intervencija - Uvođenje privatnih lokalnih distributera za male prerađivače- ima za cilj da poboljša kvalitet i plasman proizvoda i omogući ženama proizvođačima, pristup novim tržištima, naročito u maloprodajnim prodavnicama. Jačanje uloge žena u lancu vrednosti će prevazići nedostatke u upravljanju kapacitetima, promociji i marketingu. Privatni distributeri se očekuje da prošire tržišne kanale i povećanju marketinške kapacitete, sa ženama uključenim kao deo inicijative. Žene mogu da igraju važne uloge kada su obučavane na temu marketinga/etiketiranja i osiguranju kvaliteta.
- U lancu vrednosti, žene imaju najmanju zastupljenost u centrima za prikupljanje. Centri za prikupljanje nude relativno nisko - kvalifikovane poslove, koji nisu rodno specifični niti što se veština tiče. PPSE će promovisati veće uključivanje žena u centrima za prikupljanje kroz intervenciju - Promocija usluga za prikupljanje. Postoji potencijal da bi se povećalo učešće žena u obuci koju organizuju centri za prikupljanje. Žene se mogu dalje razvijati kroz, razmenu iskustava, planiranje proizvodnje i druge oblasti. Žene mogu da ostvare veći položaj u centrima za prikupljanje i nuditi savete proizvođačima i doći na funkcijama upravljanja, što je trenutno tabu. U supermarketima ženske uloge su se promenile tokom vremena od nisko- kvalifikovanih pozicija u vodećim pozicijama.
- Dodatne aktivnosti za promovisanje ekonomskog osnaživanja žena biće uključene u drugim intervencijama u vreme razvoja. Sprovođenje ovih aktivnosti će biti osigurano uključivanjem u aranžman odluka sa partnerima intervencije.

Upravljanje – Upravljanje na nivou sektora (prerada hrane)

Specifična pažnja će biti posvećena uključivanju i nediskriminaciji manjina u intervencijama sektora. Poslovni modeli koji nude suštinsku samo motivisanost aktera da povećaju učešće i izbegavaju bilo kakvu etničku i polnu diskriminaciju

biće promovisani. Međutim, ukoliko se utvrde takve ograničenja, specifična pažnja biće posvećena aktivnostima i intervencijama koje će se njima baviti. Opšte snage upravljanja sektorom i slabosti su predstavljene u Tabeli 7.

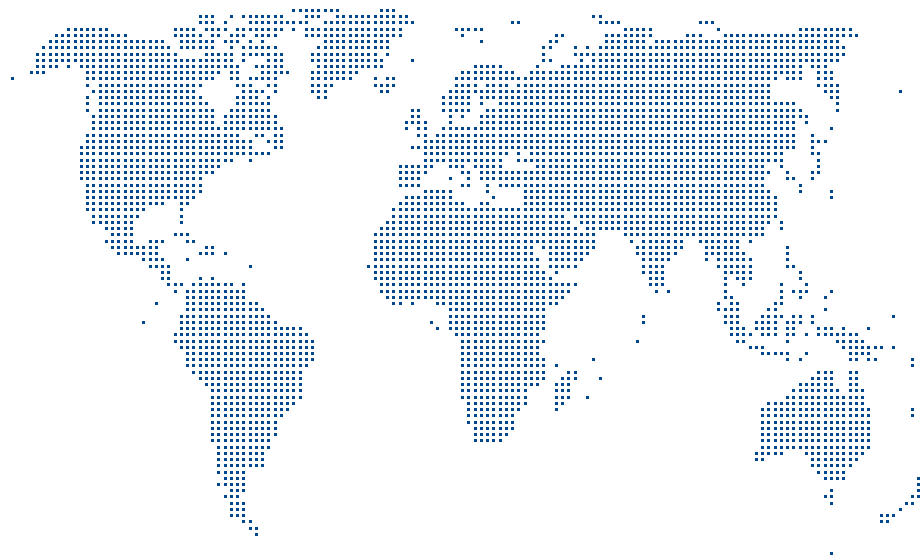
	Glavne karakteristike	Ključne snage/ Mogućnosti	Ključne slabosti/ pretnje	Glavni trendovi
Kontekst izvan sektora	<ul style="list-style-type: none"> - U skladu sa pravilima i propisima -U skladu sa disciplinujući efektom režima slobodne trgovine 	<ul style="list-style-type: none"> - Sektor prima veći stepen političke pažnje 	<ul style="list-style-type: none"> - Slabi/labavi definisani odnosi - Nedostatak koordinacije među akterima u vrednosnom lancu - Nedostatak veština i znanja - Nedostatak napora za grupisanje (deljenje tehnologije i znati kako) - Ostale prepreke onemogućavanja poslovanja 	<ul style="list-style-type: none"> - Prilika za reformu zbog promena percepcije na političkom nivou
Akteri, interesi i podsticaji	<ul style="list-style-type: none"> - Razni akteri sa različitim vlašću i podsticajnim strukturama 	<ul style="list-style-type: none"> - Nekoliko slojeva aktera izuzev političkih i glavnih javnih institucija 	<ul style="list-style-type: none"> - Otpor za promene među ključnim akterima - Mogući divergentni/-suprotni interesi među akterima 	<ul style="list-style-type: none"> - Mogućnost za reformu zbog obučavajućeg mix-a aktera..
		<ul style="list-style-type: none"> - Oni su izloženi različitim odnosima provere, balansa i discipline - Puno pokretača promena 		
Upravljanje/ Odnosi odgovornosti	<ul style="list-style-type: none"> - Osim formalnih hijerarhijskih odnosa, aktere sektora odlikuju neformalni (labavo definisani) odnosi 	<ul style="list-style-type: none"> - Dobar mix aktera 	<ul style="list-style-type: none"> - Slabe organizacije za proveru i bilans 	<ul style="list-style-type: none"> - Institucionalne reforme (npr. povećanje kapaciteta kako primeniti sporazume o slobodnoj trgovini); - Ostale reforme za omogućavanje poslovnog okruženja uz podršku donatora

Manjine

PPSE Projekat će ciljati manjinske zajednice na Kosovu, odnosno srpske manjine u oblastima na severu i južnom regionu Kosova. Integracija, odnosno ciljanje srpskih sredina u rezultatu 1-3, biće primarno. Na osnovu analize, PPSE smatra da će ovo biti moguće za srpske manjine na jugu Kosova, koje se suočavaju sa sličnim tržišnim izazovima (npr. slabe veze u lancu vrednosti, pristup finansijama, male tržišta), kao i albanska preduzeća.

Pristupiće se centrima za prikupljanje na jugu Kosova za testiranje modela saradnje, koja se može proširiti na tržišnim akterima na severu. Poljoprivrednici u južnom delu Kosova će biti podstaknuti da uspostave bliže veze sa fabrikama za preradu hrane. Broj potencijalnih dobavljača "domaćih proizvoda hrane" kao što su mlečni proizvodi i šumskih proizvodi koji nisu od drveta biće uključeni u intervencijama.

PPSE pruža ravnopravne mogućnosti za zapošljavanje. PPSE je protiv diskriminacije, rasizma i drugih oblika nezakonitog ponašanja. Zaposlenici PPSE projekta su obavezni da održavaju nepolitički profil u njihovom odnosu sa funkcionerima i javnošću.

Kontakt osoba:

Edona Kurtolli

Adresa projekta:

Ul. Major Mehmet Bushi LI 12 br.1
10 000 Priština, Kosovo

Tel: +381 (0) 38 520403

www.ppse-kosovo.org

www.facebook.com/ppse.kosovo

PPSE projekat je finansiran od strane:

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

PPSE projekat sprovodi:

swisscontact

